

Rapportage Pilotschool De Dordtse Lente

Onderdeel van het Living Lab RA van Provincie ZH, Waterschap Hollandse Delta en Gemeente Dordrecht (gesubsidieerd door Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie).

Georganiseerd door:

William Veerbeek, IHE-Delft

Berry Gersonius, IHE-Delft

Met bijdragen van:

Ellen Kelder, Gemeente Dordrecht

Steven Broekhof, Felixx Landschapsarchitecten

Loes Verhaart, Loes Verhaart Stedenbouw

Auteur(s): William Veerbeek

Versie: 1.0

Datum: 9 Oktober 2018

Rapportnummer: 17557N01

1 Inleiding

Dordrecht, Waterschap Hollandse Delta en Provincie Zuid Holland werken samen binnen het Living Lab RA (LLRA) aan het ontwikkelen van pilotprojecten we binnen het LLRA de komende jaren verder kunnen brengen en waarbinnen we kunnen leren hoe we de samenwerking verder kunnen versterken, maar ook worden we tijdens de uitwerking van de pilots gemonitord op de pilot paradox (Zie bijlage die ik heb bijgesloten). Daarnaast zijn deze pilots een essentieel onderdeel van de transitie naar een groenblauwe, klimaatadaptieve stad. De pilots dienen als katalysatoren en prototypes voor een grootschalige aanpak in de toekomst.

Tijdens de Pilotschool Klimaatadaptatie van 28 mei tot en met 1 juni werken experts, studenten, beleidsmakers en belanghebbenden van publieke en private partijen een week lang samen om deze pilots te verkennen, initiëren en operationaliseren. In deze week worden strategieën ontwikkeld, ontwerpen gemaakt, ecologische principes uitgewerkt, financiële en wettelijke kaders onderzocht of klimaatadaptieve maatregelen gedefinieerd. Een belangrijke randvoorwaarde is dat de pilots worden ontwikkeld vanuit een groenblauw perspectief en dat er een duidelijk leerdoel voor de 3 partners wordt geformuleerd. Doel is om teams te formeren rond de pilots die de pilots trekken.

2 Achtergrond

Het overkoepelende doel van het Living Lab Ruimtelijke Adaptatie is het leren om klimaatbestendig te kunnen handelen. Het leren uitvoeren en opschalen van klimaatadaptieve projecten en werkwijzen is voor alle drie de overheden van belang. Voor zowel het waterschap als de provincie is het een wens om de leerervaringen van het Living Lab RA te benutten voor andere regionale adaptatiestrategieën. De gemeente wil naast zelf leren hoe het beste klimaatbestendig te handelen, ook de andere Drechtsteden betrekken bij het Living Lab, in het bijzonder bij de overkoepelende visie. Door de groenblauwe linten van Dordrecht te verbinden met die van de regio, en die vervolgens met de linten in de rest van de provincie ontstaat een interessant ecologisch/recreatief netwerk. Dit geeft bovendien de mogelijkheid om meerdere budgetten daaraan te koppelen. Door te werken met kansrijke pilots kunnen deze lessen geleerd worden, om vervolgens binnen de organisaties benut te kunnen worden voor verdere toepassing van klimaatadaptieve ontwikkelingen.

3 Opstap: 3 atelier sessies

In 2017/2018 is het concept van Dordrecht als groenblauwe stad in de delta uitgewerkt in een drietal ontwerpstudio's. Startpunt daarbij is was het idee van groenblauwe linten. Deze spelen niet alleen een belangrijke rol voor de klimaatbestendigheid, maar dienen veelal als multifunctionele drager waarbij ze vaak bijdragen aan leefkwaliteit van Dordrecht.

Doorgaans is hier lastig financiering voor te vinden

In het eerste AtelierX, (28 september 2017), zijn de op regionale schaal bestaande groenblauwe linten bekeken. Welke fysieke blauwgroene linten zijn er, hoe kunnen deze worden versterkt, en welke programma's, beleidstrajecten zijn er die dit ondersteunen en er ook financiering voor hebben.

In het tweede AtelierX, (21 november 2017), is op het schaalniveau van de stad naar de groenblauwe linten gekeken en zijn de stakeholders van verschillende waarden en functies van groen en blauw aanwezig om aan te geven waar zij kansen en knelpunten zien in deze linten. Aan het eind van de sessie hebben de stakeholders aangegeven bij welk knelpunt of kans ze graag worden betrokken in de volgende sessie als het over de concrete projecten gaat. Hierbij hebben we een tiental projecten geïdentificeerd.

In het derde AtelierX, (15 januari 2018), zijn op projectniveau de kansen onderzocht om klimaatadaptatie, samen met de andere functies of waarden van het groen en blauw, in concrete projecten mee te nemen. De oogst daarvan was een vijftal projecten (later teruggebracht tot drie) die zo kansrijk zijn dat er voldoende stakeholders per project zijn om ook de laatste stap te maken naar de Pilotschool De Dordtse Lente.

4 Workshop: De Dordtse Lente

4.1 Opzet

De Pilotschool is opgezet als een ontwerpatelier waarin in de 3 pilotprojecten door een multidisciplinair team worden ontwikkeld. Ieder team werd opgezet vanuit de volgende rollen:

- *Trekker(s)*: Initiator/opdrachtgever/probleemeigenaar/ect. De trekkers zijn verantwoordelijk voor het inhoudelijke deel van de workshop: de thema's en probleemstelling;
- *Coach/Tutor*. Procesbegeleiding. De coaches dragen zorg voor de uitvoering van de workshops. In samenspraak met de trekkers zorgen zij voor een operationalisatie van de thema's in een duidelijk programma, incl. eindproducten.
- *Experts/Stakeholders*: Kennis. Specifieke domeinkennis en/of ervaringen worden ingebracht door experts en belanghebbenden (bijv. bewoners).
- *Pilotteams*: Ontwikkelen eindproduct pilotschool. De pilotteams zijn de uiteindelijke uitvoering; zij ontwikkelen de plannen en werken gezamenlijk aan de eindpresentatie onder leiding van de coach.

Het proces is gevisualiseerd in Afbeelding 1. Essentieel voor het slagen van de opzet is een nauwe samenwerking tussen Trekker(s) en coaches. De trekker waakt immers over het inhoudelijke deel van de workshop terwijl de coach zich richt op de uitvoerbaarheid. Uiteraard is het van belang dat de pilotteams aansluiten bij zowel de thema's als de vorm van de workshops; het is bijv. moeilijk een ontwerp te maken zonder architecten, landschapsarchitecten of stedenbouwers.

Afbeelding 1: Procesopzet Pilotschool

4.3 Pilot Vogelbuurt

Trekker(s)	Gemeente Dordrecht (Opgaveteam Groenblauwe stad, projectmanagement, team water en riolen, wegbeheer, groenbeheer en gebiedsmanagers)
Coach	Gemeente Dordrecht (Ellen Kelder)
Betrokkenen	WSHD, Woonbron, Vogelnest, Bewoners, Sportvereniging en Sportraad
Thema's	Sociale innovatie, klimaatadaptatie, co-creatie

4.3.1 Aanleiding:

Bewoners van de Vogelbuurt constateren een verbetering in veiligheid en leefbaarheid in de buurt al dan niet beïnvloed door stadsvernieuwingsprojecten. Woonbron heeft onlangs het eerste nieuwe wooncomplex opgeleverd en ondernemers (bijv. locale Chinese en Turkse supermarkt) zijn bezig met renovaties en opwaarderen van hun panden. Na een lange periode van stagnatie, lijkt het alsof er momenteel voldoende momentum in de Vogelbuurt is om nieuwe initiatieven te laten slagen. Daarnaast zijn er voldoende mogelijkheden voor het initiëren van projecten.

Een aantal projecten zijn momenteel lopende: medegebruik sportvelden, weg- en rioolvervanging, sloop en nieuwbouw van woningen, het Nestcafé op het Vogelplein, mogelijkheden voor georganiseerde activiteiten in de buitenruimte ("groen doet goed", "sport en toppie").

Belangrijk voor de activiteiten is continuïteit en integratie. Een gebiedsprogramma zou hier uitkomst in kunnen bieden en projecten met elkaar verbinden, zodat er mogelijkheden zijn

voor synergie. Dit is essentieel aangezien de Vogelbuurt t.o.v. andere buurten in Dordrecht nog steeds in een achterstandspositie zit. De inhaalslag die is ingezet is nog niet robuust: afstemming en integratie van komende investering is essentieel om de achterstand op andere wijken definitief in te lopen.

4.3.2 Doel

Gemeente: Voor de gemeente is het leerdoel hoe verschillende transitie en projecten in een gebied, beter benut kunnen worden en hoe meerwaarde te creëren door het koppelen van projecten. Inzet op klimaatadaptatie is op zichzelf vaak onvoldoende om projecten tot uitvoering te brengen. Echter, als er fysieke ingrepen plaatsvinden (zoals riool en/of wegvervanging) is dit een kans om klimaatadaptatie mee te koppelen. Daarnaast is de Vogelbuurt een sociaal kwetsbare gebied. Het koppelen van een sociale agenda aan blauwgroene functies is daarom een belangrijke doelstelling. Een voorbeeld daarvan is bijvoorbeeld het openstellen van de sportvelden vanuit omliggende sportverenigingen voor bewoners. Door te werken aan een gebiedsvisie voor de buurt kan er worden gewerkt aan het creëren van meerwaarde in de verschillende deelprojecten. Deze multifunctionele benadering is belangrijk in het leerproces van alle betrokken organisaties aangezien deze werkwijze in de toekomst steeds belangrijker wordt.

WSHD. Het WSHD wil vaker kijken naar kansen om eigen opgaven te realiseren binnen projecten van andere organisaties. De Vogelbuurt kan hier mogelijk een voorbeeld in zijn, daarom is het zeer waardevol om mee te lopen en mogelijke kansen te benutten.

4.3.3 Scope

De fysieke afbakening is de Vogelbuurt plus velden van de 'Reeweg', de straten van de Indische buurt horen officieel niet bij dit project, maar maatregelen die genomen worden in de vogelbuurt kunnen we een positief effect hebben op de waterproblematiek in deze wijk.

De thematiek van het Vogelbuurt project is klimaatadaptatie (op gebied van wateroverlast, hitte en droogte en bodemdaling) en sociale revitalisering (sociale cohesie versterken). Het project is reeds gestart en moet in 2021 worden afgerond.

Eind 2018 moet het plan klaar liggen, in de zomer worden hier de benodigde achterliggende informatie verzameld en uitgewerkt, in september en oktober zal er een proces lopen om tot oplossingsrichtingen te komen met experts vanuit de gemeente en externe partijen, en deze vervolgens voor te leggen aan de inwoners van de vogelbuurt.

4.3.4 Betrokkenen

Consultatie van betrokkenen wordt georganiseerd middels een drietal workshops / ontwerp ateliers rondom de herstructurering van de sportparken, waarin nadrukkelijk de verbreding wordt opgezocht. Onderwerpen zijn: Dordwijkzone als geheel, per sportpark, en als laatste de branding / niches per sportveld en de Dordwijkzone in zijn geheel. Daar worden bewoners en ondernemers uit omliggende buurten bij betrokken.

4.3.5 Beleid

De volgende beleidstrajecten zijn van belang voor de pilot:

- Omgevingsvisie

- Sportvisie: veel sportverenigingen in Dordrecht ervaren teruglopende leden en minder gebruikt van de velden, aangezien er steeds minder in verenigingsverband wordt gesport in de buitenruimte. Vanuit de sportraad is nu de wens uitgesproken om meer multifunctioneel gebruik van velden te realiseren.

Er is een tijdsspanning bij dit project. De riool- en wegwerkzaamheden hebben een strakke planning die niet gewijzigd kunnen worden. Ook klimaatadaptatie te realiseren moeten deze plannen gereed zijn zodat het uiteindelijke complete plan nog in 2018 kan worden geschreven.

Quotes belanghebbenden:

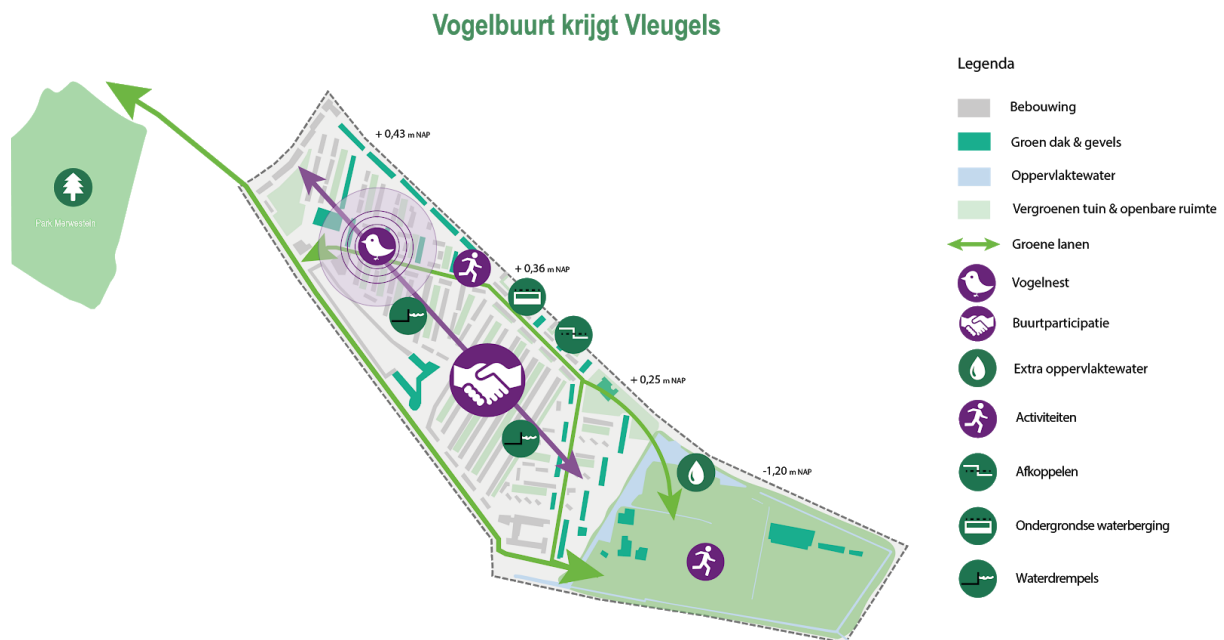
“Woonbron bouwt nieuwe woningen in de Vogelbuurt en denkt graag mee om de leefbaarheid in de buurt te verbeteren” – Woonbron

“Wij willen de buurt informeren en betrekken bij alles wat er gebeurt. Geen ellenlange vergaderingen maar directe handelingen!” – Vogelnest

“De sportraad is voorstander van de sportvelden te veranderen in multifunctionele velden, laten we in de vogelbuurt beginnen.” – Sportraad

“De gemeente werkt samen met de bewoners en partners aan een aantrekkelijk en vitale Vogelbuurt waar mensen met plezier wonen” – Wijkmanager Vogelbuurt

“Het waterschap wil zich inspanssen de eigen opgaven te laten aansluiten bij het ritme van de gebiedsontwikkeling in de Vogelbuurt” – Waterschap Hollandse Delta

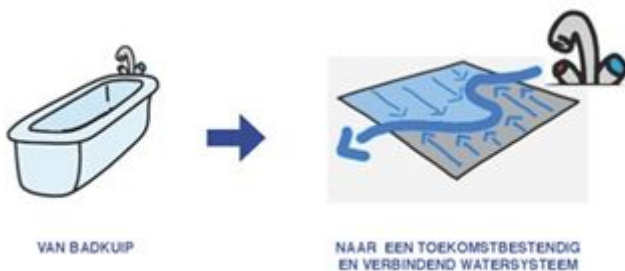

Afbeelding 2: Infographic thematische zones Vogelbuurt

4.4 Pilot Schoonwaterkraan

Trekker(s)	Waterschap Hollandse Delta (Gerrit Slijkhuis)
------------	---

Coach	Felixx Landschapsarchitecten (Steven Broekhof)
Betrokkenen	Sportraad, RO-Wonen Gem, Platform Duurzaamheid Dordrecht, NDB
Thema's	Waterkwaliteit, woonkwaliteit, leefbaarheid

Afbeelding 3: Concept

4.4.1 Aanleiding

Door het veranderende klimaat warmt het oppervlaktewater op met de consequentie dat de waterkwaliteit achteruit gaat. Voorbeeld hiervan zijn de algen in de sloten. De oppervlaktewaterkwaliteit in Dordrecht voldoet niet overal aan de normen. Op diverse locaties is sprake van vissterfte, stank of botulisme. Wanneer we niks doen, zullen deze locaties alleen maar toenemen in aantal en ernst.

4.4.2 Doel

WSHD. Voor het waterschap is het in toenemende mate van belang dat zij actief participeren in trajecten met met uiteenlopende agenda's, en meer naar buiten willen treden. WSHD wil leren hoe zij hun rol als samenwerkende overheid kunnen vormgeven. Dit vraagt om een cultuuromslag van 'iets doen wanneer het moet' naar 'wanneer het gewenst is'. Het waterschap kan het project Schoonwaterkraan niet als een reeks op zichzelf staande maatregelen uitvoeren, omdat er geen prioritaire knelpunten zijn. Door de pilot te oriënteren op de kansen die het meebrengt, kan het waterschap (mogelijk) wel investeren. Bijvoorbeeld als er een kans is om meer belevingswaarde, natuurwaarde en/of ruimtelijke kwaliteit te creëren. De leervraag is waar zit die meerwaarde dan in, en welke partijen willen meefinancieren. Terwijl bijv. de gemeente inmiddels bedreven is in het vinden van medefinanciers, is dat nog niet het geval binnen het waterschap nog niet. Dit vraagt om een andere manier van opereren, waarbij je soms de regie (deels) uit handen moet durven geven..

Gemeente. De belangrijkste leervraag voor de gemeente Dordrecht is: Hoe wordt de realisatie van de Schoonwaterkraan, samen met andere partijen, programmatisch georganiseerd? Bovendien wil de gemeente de verbinding leggen met de herstructurering van de sportparken, zoals sportpark Schenkeldijk. Het opgaveteam voor de groenblauwe stad heeft aangeboden om de problematische herstructurering van de sportparken open te breken door dit te verbreden. Dit vraagt ten eerste om een gezamenlijke visie op de Dordwijkzone als geheel en dan per sportpark in relatie tot de omliggende buurten.

4.4.3 Scope

De belangrijkste afbakening zit in de fasering, maar ook geografisch (start met Schenkeldijk).

De start zal moeten bestaan uit een verkenning van de (brede maatschappelijke) baten, kosten, kostendragers en fasering. Het betreft hier een grove kostenschatting per fysieke maatregel of een verdere onderzoeksvraag. Als de verkenning een positief beeld geeft over de financiële haalbaarheid, dan wordt aan het BO/DO gevraagd (gepland voor eind september 2018) om de intentie uit te spreken om een programma Waterkraan te starten. Gelijktijdig wordt aan het BO/DO gevraagd om voor de pilot Schenkeldijk een samenwerkingsovereenkomst aan te gaan, gericht op uitvoering tegen het einde van 2019.

4.4.4 Betrokkenen

Consultatie van betrokkenen wordt georganiseerd middels een drietal workshops / ontwerp ateliers rondom de herstructurering van de sportparken, waarin nadrukkelijk de verbreding wordt opgezocht. Onderwerpen zijn: Dordtwijkzone als geheel, per sportpark, en als laatste de branding / niches per sportveld. Daar worden bewoners en ondernemers uit omliggende buurten bij betrokken.

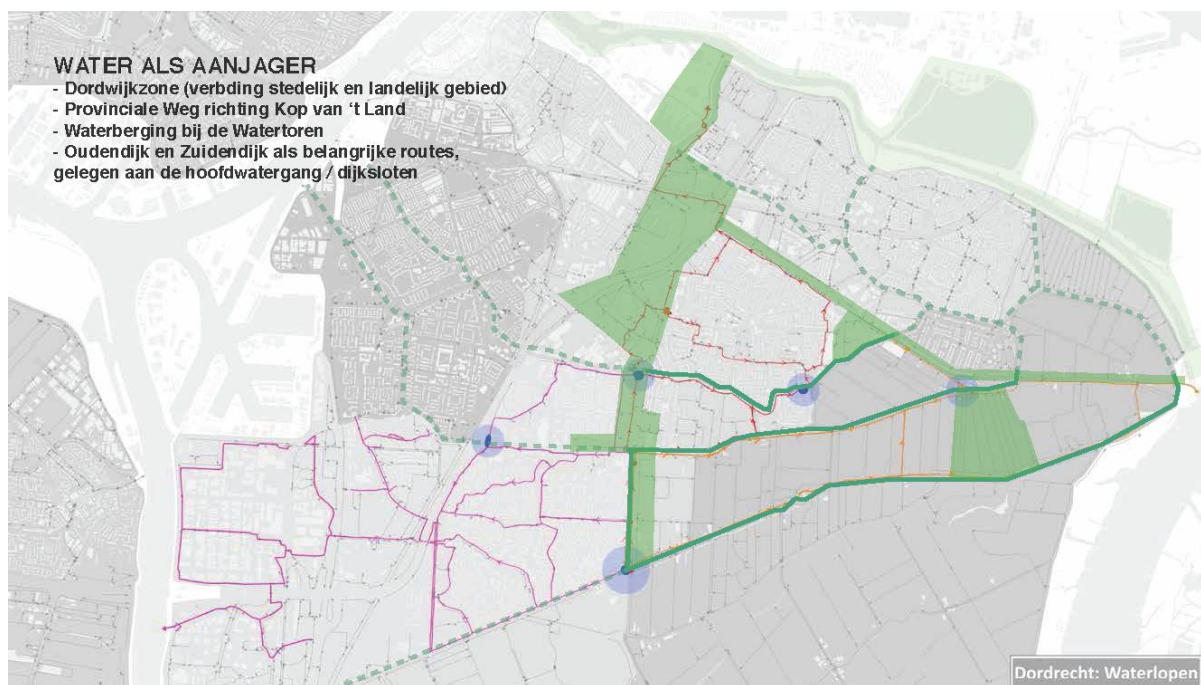
4.4.5 Beleid

De volgende beleidstrajecten zijn van belang voor de pilot:

- Omgevingsvisie.
- Wateropgave: zorgplichten voor kwantiteit en kwaliteit.

Er wordt geen spanning verwacht met het beleid van WSHD, dat is namelijk al gericht op het realiseren van een robuust watersysteem. Wel is de timing van projecten precair, vooral wanneer vereist is dat deze eerder moeten worden geïnitieerd. Het is daarom belangrijk om intern bij WSHD nut en noodzaak uit te dragen waarom in Dordrecht een niet-prioritair knelpunt dient te worden aangepakt. Er is ook sprake van enige tijdsdruk. De gemeente wil in november 2018 een kredietaanvraag voor de herstructurering van sportpark Schenkeldijk doen. Vanuit de provincie is geld beschikbaar voor de biodiversiteit & sportparken, mits het uitvoeringsplan eind 2019 vastgesteld is.

De exacte locatie van de waterkraan staat vast, maar het vervolg tracé naar het stedelijk gebied moet worden verder worden onderzocht. Vraag daarbij is hoe de baten van het gezuiverde water uit de Nieuwe Dordtse Biesbosch voor het stedelijk gebied kunnen worden geoptimaliseerd? Hoe zou het water moeten worden aangevoerd van waterkraan naar een gegeven uitlaatgemaal om het tussenliggende gebied hier zoveel mogelijk van te laten profiteren? Om het tracé te bepalen hoort een inventarisatie van de dijklichamen die het tracé doorkruisen aangezien deze obstakels vormen voor een efficiënte afstroming. Kortom: wat is het beste tracé, waar liggen de knooppunten en welke ontwikkelmogelijkheden biedt water als aanjager voor het omringende landschap en stedelijk gebied?

4.4.6 Afbeelding 4: Illustratie Schoonwaterkraan als aanjager groenblauwe linten

4.5 Pilot Wantij XL Zone

Trekker(s)	Gemeente Dordrecht (Edwin van Son); Rijkswaterstaat (Aniel Balla)
Coach	Loes Verhaart Stedenbouw (Loes Verhaart)
Betrokkenen	WNF, Biesbosch nationaal Park, Provincie Zuid-Holland, WSHD
Thema	Gefaseerde gebiedstransitie met integrale visie wonen, werken, natuur & recreatie/nieuwe kwaliteit buitendijkse polders

4.5.1 Aanleiding

De Wantij-XL zone is wellicht de meest strategisch ontwikkelzone in Dordrecht. Het gebied de ligt tussen de Merwede en het Wantij en verbindt de Sliedrechtse Biesbosch (onderdeel van het Nationaal park de Biesbosch) met de historische binnenstad. Het gebied wordt gedomineerd door industrie en een inmiddels verouderde woningvoorraad. Voor de economische crisis is een start gemaakt met herontwikkeling vanuit de Westzijde: De Stadswerven (De Kop van de Staart). Dit project is momenteel in uitvoering. Verdere ontwikkeling is voorzien maar bevindt zich nog een in stadium waarin doelstellingen en visie gedefinieerd moeten worden. Door gunstige economische omstandigheden gekoppeld aan de doelstelling om voor een substantiële uitbreiding van de woningvoorraad in Dordrecht is het opportuun om verdere transitie te initiëren.

4.5.2 Doel

Gemeente: Grootschalige herontwikkeling op basis van sloop en nieuwbouw zijn binnen de huidige condities niet meer haalbaar. De vraag is dus hoe een geleidelijke herontwikkeling van het Wantijgebied te bewerkstelligen met behoud van werkgelegenheid en identiteit maar met betere integratie van recreatie en natuur. Dat betekent aan de ene kant appreciatie van het industriële en maritieme karakter van het Wantij en aan de andere kant het integreren van het Wantij met nationaal park de Biesbosch. Daarbij is het Wantij zelf wellicht een leidende ruimtelijke drager maar moet er tevens worden nagedacht over het binnengebied alsmede over de noordzijde die grenst aan de Beneden Merwede.

Kortom, Wantij-XL is een typische opgave in gebiedsontwikkeling waarbij als eerste zal moeten worden gewerkt aan de verkenning en ontwikkeling van een serie doelstellingen die uiteindelijk moet uitmonden in een integrale gebiedsvisie inclusief een ruimtelijke uitwerking. Een belangrijke katalysator hiervoor is de huidige druk op de woningmarkt en Dordrecht's ambities om een relatief groot (woning)bouwvolume in de nabije toekomst te realiseren.

RWS: Voor RWS is het van belang te onderzoeken te doen naar een alternatieve inrichting van de Noordbovenpolder, die momenteel dienst doet als buitendijks agrarisch gebied en in is opgedeeld in relatief kleine kavels in bezit van meerdere eigenaren. Natuurontwikkeling heeft daarbij de voorkeur aangezien vergroening van oevers en het inlaten van water een positief effect heeft op de waterkwaliteit. Dit is van belang in relatie tot de Europese Kaderrichtlijn Water. Recreatie zou daarbij als kostendrager kunnen dienen zonder dat daarbij de waterkwaliteitseisen in gevaar hoeven te komen. Daarnaast begint RWS snel met het uitbaggeren van het Wantij (vervuild rivierslib). Dit biedt eventueel meekoppelkansen voor het vergroenen van de oever en het inpassen van projecten die deze vergroening thematiseren (bijv. fietsroutes, steigers, etc.).

4.5.3 Scope

De primaire scope van de pilot is de ontwikkeling van een integrale gebiedsvisie Wantij-XL zone. Hierbij is van belang dat trajecten die snel opgestart moeten worden en/of die lopend zijn worden geïntegreerd in een visie voor de lange termijn. Stadswerven en scholenlocatie Noordendijk zijn voorbeelden van trajecten die versneld moet worden uitgevoerd. Van belang is dat de woningbouwopgave en natuurontwikkeling niet als een aparte opgaven worden beschouwd. Randvoorwaarde is dat herontwikkeling van industriegebieden gefaseerd gaat plaatsvinden, waarbij volgorde en schaal onzeker zijn. Dit vergt een flexibele aanpak waarbij in verschillende uitwerkingsvarianten wordt voorzien. De visie moet binnen 2-3 jaar af zijn en na 5 jaar moeten eerste projecten opgestart zijn.

4.5.4 Betrokkenen

Visievorming zal moeten gebeuren op basis van een breed draagvlak. Primaire belanghebbenden (bedrijven, huidige bewoners; landeigenaren, nationaal park Dordtse Biesbosch) zijn daarbij extra belangrijk.

4.5.5 Beleid

De volgende beleidstrajecten zijn van belang voor de pilot:

- Omgevingsvisie;
- Havenbeleid;
- Groenblauwe strategie;
- Groeiambitie;
- KRW grote rivieren
- Rivier als getijdepark;

Beleidsspanning: er zit een spanning tussen belangen van wonen en werken. Daarnaast met havenbeleid en groen/blauwe strategie

Afbeelding 5: Conceptschets visie Wantij XL

5 Vervolgtraject

Vanuit de pilotschool De Dordtse Lente is een serie activiteiten gepland. Deze richten zich op verder onderzoek, visievorming, uitwerking en draagkrachtverbreding. Een initieel overzicht van de activiteiten wordt getoond in Tabel 1.

Tabel 1: Overzicht activiteit voor de 3 pilotlocaties

Activiteit	Omschrijving	Duur	Startmnd	Eindmnd
<i>Aanpak van de pilot paradox</i>				
Lerend evalueren	Deelname aan kernteam en			

	gesprekken met betrokkenen			
Lerend evalueren: leerproces	Gesprekken met betrokkenen, op basis hiervan interactieve/ ontwerpde workshop, vastgelegd in ontwerpde/ adviserende notitie	2x per jaar	Gehele LL RA periode	Gehele LL RA periode
<i>Omgevingsvisie / Groenblauwevisie??</i>				
Groenblauwe visie ontwikkelen	Het ontwikkelen van de Groenblauwe visie, gebruikmakend van de AtelierX resultaten. Verder uitschrijven en toetsen voorlopige kaart.	6 maanden	Apr-18	Oktober 2018
Groenblauwe visie laten vaststellen	Vaststellen van de groenblauwe visie, in voorbereiding om de omgevingsvisie.	1 maand	Nov-18	
<i>Vogelbuurt</i>				
verkenning	Uitwerken 3Di model voor Vogelbuurt en verzamelen benodigde achtergrondinformatie	2 maanden	juli	aug
Ontwikkelingen maatregelen	Uitwerken verschillende oplossingsrichtingen voor klimaatadaptieve maatregelen in de vogelbuurt.	1 maand	sep	sep
Werksessies met inwoners	Bespreken mogelijkheden met bewoners en gezamenlijk ontwerp selecteren / uitwerken	1 sessie	in okt	
Uitwerken plannen weg - rioolvervanging	Uitwerken complete plannen voor riool en wegvervanging inclusief de klimaat adaptieve maatregelen.	2 maanden	nov	dec
Ontwikkelen gebiedsvisie	Ontwikkelen van gebiedsvisie voor de vogelbuurt, waarin sportvelden, woonbron projecten en werkzaamheden gemeente gecombineerd worden.			
<i>Waterkraan</i>				
Verkenning	Uitzoeken baten, kosten, kostendragers en fasering.		Sept	
Intentieverklaring	Opstellen intentieverklaring voor een programma Waterkraan.			
Werkatelier sportpark Schenkeldijk	In dit atelier worden stakeholders uit de omgeving uitgenodigd om mee te praten over de kansen en knelpunten en mogelijke financiering van fysieke maatregelen of activiteiten op de sportvelden.			

Branding Schenkeldijk	In deze werksessie worden de niches van de verschillende sportcomplexen tov elkaar verkent. Waar liggen de kansen voor elk sportcomplex om zich op te profileren. Welke activiteiten en diensten kunnen zij bieden naast het al bestaande vanuit de verenigingen die er nu zitten? Welke stakeholders willen hierin participeren en hoe kan dit gefinancierd worden.			
Samenwerkings- overeenkomst	Voor de pilot Schenkeldijk door de betrokken partijen.			Jan-19
Uitvoeringsover- eenkomst	Voor de pilot Schenkeldijk door de betrokken partijen.			Dec-19
<i>Gebiedsvisie Wantijzone</i>				
Baggerproject Wantij	Binnenkort afspraak met RWS (Aniel) over baggerproject en KRW grote rivieren (Otterpolder en Noordbovenpolder)			
workshops	Per workshop deelvragen beantwoorden; gebruik spaarbekken, mengen van wonen en werk, strategische moment i.r.t. tot bedrijven, fietsverbindingen, visie deel stadswerven tot N3.			

6 Appendix

6.1 Team

Nishchal Sardjoe, Deltares
Marjan v.d. Hoek, Gemeente Dordrecht
Milanne Veldkamp, Waterschap Hollandse Delta
Jochem Callenfels, Waterschap Hollandse Delta
Ronald van Pelt, Gemeente Dordrecht
Oege Oevenig, Gemeente Dordrecht
Paul van Esch, Gemeente Dordrecht
Esmund Hinbach, Bewoner
Sanne Jut, Deltares
Michelle Terwey, Hogeschool Rotterdam
Lucile Davids, Hogeschool Rotterdam
William Voorburg, Erasmus Universiteit
Berry Gersonius, IHE-Delft
Adriaan van Hooff, Ingenieursbureau Drechtsteden
Niels Zevenbergen, Waterschap Hollandse Delta
Michiel Methorst, Waterschap Hollandse Delta
Ellen Kelder, Gemeente Dordrecht
Evert Swarts, Universiteit Utrecht
Polpat Nilubon, IHE-Delft
Wisya Aulia Prayudi, Wageningen University & Research
Steven Broekhof, Felixx Landschapsarchitecten
Loes Verhaart, Loes Verhaart Stedenbouw
Peter van Veelen, Waterfront/TU-Delft
Rik Heinen, Gemeente Dordrecht
William Veerbeek, IHE Delft

6.2 Presentaties pilots

De presentaties en eindproducten zijn in een afzonderlijke bestand beschikbaar. Dit bestand is te downloaden op:

https://dimos.ihe.nl/public/ddl/presentates_ddl.zip